

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

TREČIASIS SKYRIUS

BYLA RAINYS IR GASPARAVIČIUS prieš LIETUVĄ

(Pareiškimų Nr. 70665/01 ir 74345/01)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2005 m. balandžio 7 d.

Byloje Rainys ir Gasparavičius prieš Lietuvą,

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko B.M. ZUPANČIČ,

teisėjų J. HEDIGAN,

J.-P. COSTA,

M. TSATSA-NIKOLOVSKA,

V. ZAGREBELSKY,

E. MYJER,

DAVID THÓR BJÖRGVINSSON

ir *skyriaus kanclerio* V. BERGER,

po svarstymų uždarame posėdyje 2005 m. kovo 17 d.,

skelbia pastarąją dieną priimtą šį sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo du Lietuvos Respublikos piliečiai Raimundas Rainys („pirmasis pareiškėjas“) ir Antanas Gasparavičius („antrasis pareiškėjas“), kurie atitinkamai 2001 m. sausio 19 d. ir 2001 m. liepos 31 d. pateikė pareiškimus (Nr. 70665/01 ir 74345/01) Teismui pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencijos“) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjams buvo suteikta teisinė pagalba, jiems atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas A. Paškauskas. Lietuvos Respublikos Vyriausybei („Vyriausybė“) atstovavo jos Atstovė D. Jočienė.

3. Pareiškėjai teigė, kad buvo pažeisti Konvencijos 8 ir 10 straipsniai, imant juos atskirai arba kartu su 14 straipsniu, kadangi jų atžvilgiu pritaikius įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ pareiškėjai prarado darbą bei buvo apribotos jų įsidarbinimo galimybės.

4. Pareiškimai buvo paskirti Teismo Trečiajam Skyriui (Teismo reglamento 52 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje, kaip numatyta Reglamento 26 straipsnio 1 dalyje, buvo sudaryta Kolegija bylai nagrinėti (Konvencijos 27 straipsnio 1 dalis). Teisėjas, išrinktas nuo Lietuvos, P. Kūris nusišalino nuo bylos nagrinėjimo (Reglamento 28 straipsnis). Todėl Vyriausybė paskyrė J.-P. Costa, nuo Prancūzijos išrinktą teisėją, dalyvauti vietoje jo (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Reglamento 29 straipsnio 1 dalis).

5. 2004 m. sausio 22 d. sprendimu Teismas sujungė bylas į vieną ir paskelbė jas iš dalies priimtinomis.

6. Pareiškėjai ir Vyriausybė pateikė savo paaiškinimus dėl bylos esmės (Reglamento 59 straipsnio 1 dalis).

7. 2004 m. lapkričio 1 d. Teismas pakeitė savo skyrių sudėtį (Reglamento 25 straipsnio 1 dalis). Ši byla buvo paskirta naujai sudarytam Trečiajam Skyriui (Reglamento 52 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

8. Pirmasis pareiškėjas Raimundas Rainys yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1949 m., gyvenantis Vilniuje. Antrasis pareiškėjas Antanas Gasparavičius yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1945 m., gyvenantis Kretingoje.

Bylos faktai, pateikti šalių, gali būti apibendrinti, kaip išdėstyta toliau.

A. Pirmasis pareiškėjas

9. Nuo 1975 m. iki 1991 m. spalio pirmasis pareiškėjas buvo SSRS valstybės saugumo komiteto Lietuvos padalinio (toliau tekste – „KGB“) darbuotojas. Po to jis dirbo teisininku privačioje telekomunikacijų bendrovėje.

10. 2000 m. vasario 17 d. dvi institucijos - Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras - priėmė bendrą išvadą, kuria buvo nustatyta, kad pirmajam pareiškėjui turi būti taikomi įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadroinių darbuotojų dabartinės veiklos“ (toliau – Įstatymas, žr. toliau § 22) 2 straipsnyje nustatyti apribojimai. Išvada patvirtino, kad Įstatymo požiūriu pareiškėjas yra laikomas „buvusiu KGB darbuotoju“. Remiantis šia išvada 2000 m. vasario 23 d. pareiškėjas buvo atleistas iš darbo telekomunikacijų įmonėje.

11. Pareiškėjas apskundė saugumo tarnybų išvadą administraciniame skunde nurodydamas, kad jo atleidimas ir po to sekęs išdarbinimo suvaržymas dėl Įstatymo 2 straipsnyje nustatyto apribojimo yra neteisėti.

12. 2000 m. birželio 29 d. Aukštesnysis administracinis teismas konstatavo, kad 2000 m. vasario 17 d. išvada buvo pagrįsta ir kad pareiškėjui turėjo būti taikomi apribojimai pagal Įstatymo 2 straipsnį.

13. 2000 m. rugsėjo 5 d. Lietuvos apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo skundą.

14. Pareiškėjas nuo 2002 m. vasario 26 d. nedirbo.

B. Antrasis pareiškėjas

15. Nuo 1971 m. iki 1991 m. spalio antrasis pareiškėjas dirbo KGB. 1991 m. spalį antrasis pareiškėjas pradėjo verstis advokato praktika.

16. Tiksliai neapibrėžtu laiku 2000 metais dvi institucijos - Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centras - priėmė bendrą išvadą, kurioje nurodė, kad antrajam pareiškėjui turi būti taikomi Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti apribojimai, kadangi jis buvo KGB darbuotojas. 2000 m. birželio 12 d. Advokatų taryba informavo pareiškėją, jog remiantis minėtu Įstatymu, jis bus išbrauktas iš praktikuojančių advokatų sąrašo.

17. Antrasis pareiškėjas pateikė administracinį skundą, nurodydamas, kad jo išbraukimas iš praktikuojančių advokatų sąrašo būtų neteisėtas. Nors antrasis pareiškėjas neginčijo fakto, jog dirbo KGB ir po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d., tačiau jis nurodė, kad nuo tada jis dirbo Nepriklausomos Lietuvos valstybinių institucijų informatoriumi. Be to, pareiškėjas nurodo, kad dirbdamas KGB jis tyrė tik kriminalines, o ne politinio persekiojimo bylas. Antrojo pareiškėjo manymu,

jam turėjo būti taikomos Įstatymo 3 straipsnyje numatytos darbinės veiklos apribojimų išimtys.

18. 2001 m. vasario 28 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą. Teismas nustatė, jog antrasis pareiškėjas iš tikrųjų darbo KGB metu tyrė kriminalines bylas, tačiau jis liko dirbti šioje organizacijoje iki išėjimo į pensiją 1990 m. spalį. Teismas nurodė, jog pareiškėjo atžvilgiu Įstatymo 3 straipsnyje numatytos darbinės veiklos apribojimų išimtys nėra taikomos, kadangi jis nedelsiant nenutraukė savo darbo KGB po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d.

19. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, išnagrinėjęs bylą pagal pareiškėjo apeliacinį skundą, 2001 m. gegužės 16 d. paliko galioti žemesnės instancijos teismo sprendimą. Teismas sutiko, kad Įstatymo 3 straipsnyje numatyta išimtis neturi būti taikoma antrajam pareiškėjui, nes jis nenutraukė darbo KGB nedelsiant po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d. bei dėl įrodymų, patvirtinančių, jog vėliau pareiškėjas dirbo Nepriklausomos Lietuvos valstybinių institucijų informatoriumi, stokos.

20. 2001 m. gegužės 29 d. antrasis pareiškėjas buvo išbrauktas iš praktikuojančių advokatų sąrašo.

21. Šiuo metu jis dirba verslo srityje.

II. BYLAI REIKŠMINGA TEISĖ IR PRAKTIKA

22. 1998 m. liepos 16 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“. Įstatyme numatyta:

„1 straipsnis. SSRS valstybės saugumo komiteto pripažinimas nusikalstama organizacija

SSRS valstybės saugumo komitetas (NKVD, NKGB, MGB, KGB - toliau VSK) pripažįstamas nusikalstama organizacija, vykdžiusia karo nusikaltimus, genocidą, represijas, terorą ir politinį persekiojimą SSRS okupuotoje Lietuvos Respublikoje.

2 straipsnis. VSK kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos apribojimai

Buvę VSK kadriniai darbuotojai nuo šio įstatymo įsigaliojimo 10 metų negali dirbti Lietuvos Respublikoje valstybės pareigūnais arba tarnautojais valstybės valdžios ir valdymo, savivaldos, krašto apsaugos institucijose, Valstybės saugumo departamente, policijoje, prokuratūroje, teismuose, diplomatinėje tarnyboje, muitinėje, Valstybės kontrolėje ir kitose kontrolę bei priežiūrą vykdančiose valstybės institucijose, advokatais ir notarais, bankuose ir kitose kredito įstaigose, strateginiuose ūkio objektuose, saugos tarnybose (struktūrose), kitose tarnybose (struktūrose), teikiančiose detektyvų paslaugas, ryšių sistemoje, švietimo įstaigose pedagogais,

auklėtojais ir šių įstaigų vadovais, taip pat negali dirbti darbo (eiti pareigų), susijusio su ginklo turėjimu.

3 straipsnis. Apribojimų netaikymo atvejai

1. Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyti apribojimai netaikomi tiems buvusiems VSK kadriniams darbuotojams, kurie, dirbdami VSK, tyrė tik kriminalines bylas ir ne vėliau kaip kitą dieną po 1990 m. kovo 11 d. nutraukė savo darbą VSK.

2. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras ir Valstybės saugumo departamentas gali priimti bendrą motyvuotą teikimą, rekomenduojantį, kad buvusiems VSK kadriniams darbuotojams, kurie per 3 mėnesius nuo šio įstatymo įsigaliojimo dienos užsiregistravo Valstybės saugumo departamente ir atskleidė ... visas žinias apie savo buvusį darbą VSK ir dabartinius ryšius su buvusiais VSK darbuotojais bei agentais, nebūtų taikomi šio įstatymo nustatyti apribojimai. Sprendimą tuo klausimu priima Respublikos Prezidento sudaroma trijų asmenų komisija. Į komisiją negali būti skiriami Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro bei Valstybės saugumo departamento darbuotojai. Šios komisijos veiklos nuostatus tvirtina Respublikos Prezidentas.

4 straipsnis. Įstatymo įgyvendinimo tvarka

Šio įstatymo įgyvendinimo tvarką nustato [specialus įstatymas].

5 straipsnis. Įstatymo įsigaliojimas

Šis įstatymas įsigalioja nuo 1999 m. sausio 1 d..“

23. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą dėl Įstatymo atitikimo Konstitucijai (žr. toliau § 28), 1999 m. gegužės 5 d. Įstatymo 3 straipsnis buvo pakeistas, numatant galimybę rekomenduoti netaikyti 2 straipsnyje numatytų apribojimų ir tiems asmenims, kurie po 1990 m. kovo 11 dienos dirbo KGB.

24. 1998 m. liepos 16 d. buvo priimtas specialus Įstatymo įgyvendinimo įstatymas, kuris įgaliojo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centrą ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentą priimti bendrą išvadą dėl asmens priklausymo buvusiems KGB kadriniams darbuotojams Įstatymo požiūriu.

25. 1999 m. sausio 29 d. Vyriausybė patvirtino Lietuvos teritorijoje veikusios KGB pareigybių ir padalinių, kuriuose dirbę ar ėję nurodytas pareigas asmenys pagal Įstatymą laikomi buvusiais KGB kadriniais darbuotojais („buvusiais KGB darbuotojais“), sąrašą. Šį sąrašą sudaro 395 pareigybės.

26. 1999 m. kovo 4 d. Konstitucinis Teismas išnagrinėjo Įstatymo atitikimo Konstitucijai klausimą. Konstitucinis Teismas nurodė, kad Įstatymas buvo priimtas, siekiant įgyvendinti „apsivalymo priemones“ buvusių SSRS slaptųjų tarnybų pareigūnų atžvilgiu ir nustatyti jų lojalumą

Lietuvos valstybei. Konstitucinis Teismas taip pat nustatė, kad įstatyminis draudimas buvusiems KGB darbuotojams dirbti tam tikrose privataus sektoriaus srityse yra suderinamas su konstituciniu laisvės pasirinkti darbą principu, kadangi Valstybė, įgyvendindama savo priedermę užtikrinti nacionalinį saugumą, tinkamą švietimo bei finansų sistemos funkcionavimą, turi teisę nustatyti specialius reikalavimus siekiantiems įsidarbinti svarbiausiose ūkio srityse. Be to, Konstitucinis Teismas nurodė, jog Įstatymo nustatyti apribojimai nenumato baudžiamosios atsakomybės buvusiems KGB agentams.

27. Nors Įstatymas specialiai nenumato teisės skųsti teismui saugumo tarnybų išvadą, vidaus teismai nustatė, kad pagal šią išvadą atleidimas iš darbo valstybės tarnyboje gali būti skundžiamas administraciniam teismui (galimas ir apeliacinis skundas) remiantis bendra tvarka, reguliuojančia darbo ginčus bei tariamus valstybinių institucijų padarytus asmens teisių pažeidimus, pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 4, 7, 8, 26, 49, 50, 59, 63 ir 64 straipsnius, Civilinio kodekso 222 straipsnį ir Civilinio proceso kodekso 336 straipsnį (ginčijamų veiksmų metu galiojanti įstatymų redakcija).

III. BYLAI REIKŠMINGOS TARPTAUTINĖS TEISĖS NUOSTATOS

28. Daugelis postkomunistinių valstybių nustatė apribojimus, siekdamos tikrinti buvusių saugumo agentų arba asmenų, aktyviai dalyvavusių buvusių režimų veikloje, įsidarbinimą. Tarptautinės žmogaus teisių apsaugos institucijos neigiamai vertindavo tokių aktų aiškumo ir proporcingumo stoką, pripažindamos tokias taisykles diskriminacija politinių pažiūrų pagrindu įsidarbinimo arba profesinės veiklos srityse. Teisė pateikti apeliacinį skundą teismui laikytina svarbiu saugikliu, tačiau savaime nėra pakankama pašalinti teisės aktų trūkumus (žr. *Sidabras and Džiautas*, nos. 55480/00, 59330/00, 2004-07-27, §§ 30 – 32).

29. Europos socialinės chartijos 1 straipsnio 2 dalyje numatyta:

“Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į darbą, Šalys įsipareigoja:

...

2) veiksmingai ginti darbuotojo teisę savo laisvai pasirinktu darbu užsidirbti pragyvenimą.“

Nuostatą, pažodžiui perkeltą į 1996 m. pataisytą Chartiją (Lietuvos atžvilgiu įsigaliojo 2001 m. rugpjūčio 1 d.), Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) nuosekliai aiškino kaip nustatančią teisę nebūti diskriminuojamam įsidarbinant. Diskriminacijos draudimo garantija yra įtvirtinta pataisytosios Chartijos E straipsnyje:

„Naudojimasis šioje Chartijoje įtvirtintomis teisėmis yra garantuojamas nediskriminuojant dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, sveikatos būklės, priklausymo nacionalinei mažumai, gimimo ar kitokios padėties.“

30. Tarptautinė darbo organizacija (TDO) yra taip pat priėmusi daug bylų reikšmingų tarptautinių dokumentų. Labiausiai susijusi yra 1958 m. TDO Konvencija Nr. 111 dėl diskriminacijos (darbo ir profesinės veiklos srityje). 1996-ųjų metų bendroje apžvalgoje Konvencijų ir rekomendacijų taikymo ekspertų komitetas (KRTEK) iš naujo pateikė Konvencijos Nr. 111 aiškinimą, remdamasis nacionalinės teisės pavyzdžiais.

1996 m. apžvalgoje palyginamos kelių Europos valstybių nacionalinės nuostatos.

Latvijos 2000 m. Valstybės tarnybos įstatymas bei 1999 m. Policijos įstatymas draudžia įsidarbinti asmenims, kurie dirbo Sovietų Sąjungos saugumo tarnybose arba joms. 2003 m. KRTEK dėl šių teisės aktų pareiškė susirūpinimą:

“6. Komitetas primena, kad politinio pobūdžio reikalavimai gali būti nustatyti konkrečioms pareigoms, tačiau, siekiant užtikrinti atitikimą Konvencijai, jie turi būti būdingi tik konkrečioms pareigoms ir proporcingi darbo reikalavimams. Komitetas pažymi, kad pirmiau minėtas apribojimas yra plačiai taikomas, t.y. visai valstybės tarnybai bei policijai, o ne konkrečioms pareigoms, funkcijoms ar užduotims. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad šios nuostatos negali būti laikomos pateisinamu konkretaus darbo apribojimu dėl jam keliamų būdingų reikalavimų, kaip yra numatyta Konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje. Komitetas primena, jog 4 straipsnio požiūriu priemonės nėra diskriminacinės, jei jos taikomos asmeniui pagrįstai įtariant arba turint įrodymų, kad jis/ji vykdė prieš valstybės saugumą nukreiptą veiklą. Pagal Konvencijos 4 straipsnį diskriminacijos pagrindu yra ir priemonės, kurių imtasi dėl priklausymo tam tikrai grupei ar bendruomenei. Komitetas pažymi, jog tais atvejais, kai asmenys yra pagrįstai įtariamai dalyvavę prieš valstybės saugumą nukreiptoje veikloje, remiantis nustatyta tvarka jie turi turėti teisę paduoti apeliacinį skundą kompetentingai institucijai.

7. Remdamasis šia argumentacija Komitetas teigia, kad draudimai pretenduoti į bet kokias pareigas valstybės tarnyboje ar policijoje nėra pakankamai apibrėžti ir aiškūs siekiant užtikrinti diskriminacijos dėl politinių įsitikinimų draudimą įsidarbinant (...)”

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO, IMANT ATSKIRAI IR KARTU SU 14 STRAIPSNIU, PAŽEIDIMO

31. Pareiškėjai teigė, jog tai, kad jie prarado atitinkamai įmonės teisininko ir advokato darbus, ir įstatymo “Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos” 2 straipsnyje nustatyti įsidarbinimo

privačiame sektoriuje apribojimai iki 2009 m. pažeidė Konvencijos 8 straipsnį, imant atskirai ir kartu su 14 straipsniu.

Konvencijos 8 straipsnis, kiek reikšminga šiai bylai, nustato:

“1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiama ir šeimos gyvenimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo interesams (...)”

Konvencijos 14 straipsnis nustato:

“Naudojimas šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.”

32. Vyriausybė teigė, jog šioje byloje Konvencijos 8 straipsnis netaikytinas, kadangi jis negarantuoja teisės išsaugoti darbo vietą ar profesijos laisvės. Toliau Vyriausybė teigė, jog Įstatymo taikymas pareiškėjams bet kuriuo atveju buvo būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant teisėto tikslo – užtikrinti valstybės saugumą. Vyriausybės nuomone, Įstatymas nustato pagrįstą apsaugos priemonę, kuri yra skirta užkirsti kelią buvusiems užsienio valstybių saugumo tarnybų darbuotojams įsidarbinti ne tik valstybės institucijose, tačiau ir kitose valstybės saugumui svarbiose veiklos srityse. Įstatymas nenustatė kolektyvinės atsakomybės visiems be išimties buvusiems KGB darbuotojams. Įstatyme numatytos individualios įsidarbinimo galimybių apribojimo priemonės, nustatant, jog turi būti patvirtintas buvusių KGB darbuotojų pareigybių sąrašas, taip užtikrinant Įstatymo 2 straipsnio apribojimų taikymą. Faktas, kad pareiškėjams nebuvo pritaikytos 3 straipsnyje numatytos išimtys, rodo, jog buvo pagrįstų abejonių dėl pareiškėjų lojalumo Lietuvos valstybei. Atsižvelgiant į tai, jog Įstatymas buvo taikomas ne visiems buvusiems KGB darbuotojams, Konvencijos 14 straipsnis netaikytinas. Taigi Konvencijos 8 straipsnis, imant atskirai ar kartu su 14 straipsniu, nebuvo pažeistas.

33. Pareiškėjai ginčijo Vyriausybės nuomonę. Jie skundėsi, jog dėl buvusios tarnybos KGB jie prarado darbus privačiame sektoriuje ir jiems atimta galimybė įsidarbinti įvairiose privataus sektoriaus srityse iki 2009 m. Pareiškėjai teigė, jog pagal Įstatymą jie neturėjo galimybės įrodinėti savo lojalumo valstybei ir, remiantis Įstatymo 3 straipsniu, išvengti apribojimų taikymo. Pareiškėjai pabrėžė, jog jie išėjo iš KGB beveik prieš dešimt metų iki jų atleidimo iš darbo. Be to, pareiškėjai tvirtino, kad jų darbas privačiame sektoriuje nekėlė grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui. Vis dėlto, nacionaliniai teismai pritaikė įsidarbinimo apribojimus vien dėl pareiškėjų buvusios tarnybos KGB. Galiausiai pareiškėjai teigė, jog

negatyvus viešumas priėmus „KGB Įstatymą“ ir pritaikius jį pareiškėjams sukėlė jiems nuolatinių sunkumų dėl jų praeities.

34. Teismas primena bylą *Sidabras ir Džiautas*, kurioje konstatavo Konvencijos 14 straipsnio, imant kartu su 8 straipsniu, pažeidimą, kadangi Įstatymas draudė pareiškėjams įsidarbinti privačiame sektoriuje dėl to, jog jie buvę KGB darbuotojai (*loc. cit.*, §§ 33 – 62). Šios bylos pareiškėjų skundai labai panašūs, tačiau platesni: jie susiję ne vien su hipotetiniu suvaržymu įsidarbinti įvairiose privataus sektoriaus srityse iki 2009 (kaip byloje *Sidabras ir Džiautas*), tačiau jie taip pat susiję su atleidimu iš konkretaus darbo šiame sektoriuje.

35. Nepaisant to, šis papildomas elementas nereiškia, kad Teismas turi nukrypti nuo *Sidabras ir Džiautas* byloje išdėstytos argumentacijos. Pareiškėjų atleidimas iš darbo teisininkais privačiame sektoriuje dėl buvusios tarnybos KGB lėmė skirtingą įstatymais reglamentuotą padėtį, taip tiesiogiai paveikiant pareiškėjų teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Todėl pareiškėjų skundai gali būti nagrinėjami Konvencijos 14 straipsnio, imant kartu su 8 straipsniu, požiūriu (*loc. cit.*, §§ 38 – 50).

36. Pateisindama šį skirtumą Vyriausybė teigė, jog Įstatymo taikymas buvo proporcingas teisėto valstybės nacionalinio saugumo intereso požiūriu, nustatant įsidarbinimo apribojimus tokiems kaip pareiškėjai asmenims, dėl jų lojalumo stokos valstybei. Vis dėlto, Teismas pabrėžia, kad valstybės nustatyti apribojimai įsidarbinti privačiame sektoriuje dėl lojalumo valstybei stokos negali būti pateisinami Konvencijos požiūriu tokia pat apimtimi, kaip ir apribojimai įsidarbinti valstybės tarnyboje (*loc. cit.*, §§ 57 – 58). Be to, tai kad įstatymas buvo priimtas praėjus dešimtmečiui po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo ir pareiškėjų išėjimo iš KGB, vertinant, ar įstatymo taikymas pareiškėjams prilygo diskriminacinei priemonei, labai svarbu atsižvelgti į tai, kad įstatymas buvo priimtas vėlai (*loc. cit.*, § 60). Atsakovei Vyriausybei nepavyko paneigti, jog apribojimai pareiškėjams užsiimti buvusia veikla, atitinkamai, privačios įmonės teisininko ir advokato, bei besitęsiantis suvaržymas įsidarbinti privačiame sektoriuje dėl buvusios tarnybos KGB yra neproporcinga ir todėl diskriminacinė priemonė, net atsižvelgiant į siekiamų tikslų teisėtumą (žr. *mutatis mutandis*, pirmiau cituotą sprendimą byloje *Sidabras ir Džiautas*, §§ 51 – 62).

37. Taigi buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis, imant kartu su 8 straipsniu.

38. Teismo nuomone, kadangi jis nustatė Konvencijos 14 straipsnio, imant kartu su 8 straipsniu, pažeidimą, nebūtina spręsti, ar atskirai buvo pažeistas 8 straipsnis (*ibid.*, § 63).

II. DĖL KONVENCIJOS 10 STRAIPSNIO, IMANT ATSKIRAI IR KARTU SU 14 STRAIPSNIU, PAŽEIDIMO

39. Pareiškėjai taip pat teigė, jog atleidimas iš darbo ir Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti įsidarbinimo apribojimai pažeidė Konvencijos 10 straipsnį (kuris garantuoja saviraiškos laisvę) bei buvo diskriminuojantys, tuo pažeidžiant Konvencijos 14 straipsnį. Teismas vis dėlto pastebi, jog byloje *Sidabras ir Džiautas* jis nenustatė pagrindo taikyti Konvencijos 10 straipsnį, tiek atskirai, tiek kartu su 14 straipsniu (*loc. cit.*, §§ 64 – 73). Šiuo atveju nėra pagrindo, kad Teismas priimtų kitokią išvadą.

40. Teismas dėl tų pačių priežasčių, kaip ir bylos *Sidabras ir Džiautas* sprendime, nustato, jog minėtos nuostatos nebuvo pažeistos.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

41. Konvencijos 41 straipsnis numato:

“jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.”

A. Turtinė žala

42. Pirmasis pareiškėjas reikalavo 40 927, 36 EUR kompensacijos dėl prarasto uždarbio telekomunikacijų įmonėje nuo atleidimo iš darbo 2000 m. vasario 23 d. iki 2004 m. kovo 1 d. (data, kai pareiškėjo skundas pateiktas Teismui). Jis taip pat prašė Teismo nuspręsti, kokio dydžio kompensaciją dėl prarasto uždarbio ir prarastų karjeros galimybių turi būti priteista už laikotarpį po 2004 m. kovo 1 d.

43. Antrasis pareiškėjas reikalavo 29 069 EUR kompensacijos už laikotarpį nuo 2001 m. gegužės 29 d. iki 2004 m. kovo 1 d. (data, kai jo pareiškimas pateiktas Teismui) atlyginti turtinei žalai, patirtai dėl prarasto advokato uždarbio, išbraukus jį iš praktikuojančių advokatų sąrašo, ir dėl prarastų karjeros galimybių.

44. Vyriausybė manė, kad šie reikalavimai nepagrįsti. Ji teigė, kad nebuvo priežastinio ryšio tarp ginčijamo pažeidimo ir reikalaujamo žalos atlyginimo dydžio. Vyriausybė nekommentavo pareiškėjų buvusių pajamų dydžio, kuri liudija pareiškėjų Teismui pristatyti dokumentai.

45. Teismas pabrėžia, jog pareiškėjai prarado darbus, atitinkamai teisininko privačioje telekomunikacijų įmonėje ir advokato dėl Įstatymo, kurį Teismas pripažino esant diskriminuojantį, taikymo, pažeidžiant Konvencijos 14 straipsnį. Netekę darbo pareiškėjai prarado pagrindinį pajamų šaltinį ir tai, be abejo, neigiamai paveikė jų karjeros perspektyvas. Taigi yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp nustatyto pažeidimo bei reikalaujamos žalos, kuri turi būti atlyginta taip, jog kiek įmanoma atkurtų iki pažeidimo buvusią padėtį (žr. *mutatis mutandis, Smith and Grady v. the*

United Kingdom, (just satisfaction), nos. 33985/96 and 33986/96, 2000-07-25, § 18, ECHR 2000 – IX).

46. Teismas taip pat pastebi, jog pirmiau cituotame bylos *Sidabras ir Džiautas* sprendime Teismas nenustatė Konvencijos pažeidimo dėl pareiškėjų atleidimo iš valstybės tarnybos. Todėl Teismo priteistas teisingas atlyginimas toje byloje buvo susijęs tik su turtine žala, atsiradusia dėl to, jog Konvencijos pažeidimas turėjo neigiamos įtakos pareiškėjų karjeros privačiame sektoriuje perspektyvoms (*loc. cit.*, § 78). Šioje byloje nustatytas pažeidimas tiesiogiai susijęs su tuo, kad pareiškėjai neteko teisininkų darbo privačiame sektoriuje, ir tai pagrindžia iš esmės didesnę kompensaciją turtinei žalai atlyginti nei tai buvo byloje *Sidabras ir Džiautas*.

47. Teismas pabrėžia, kad tiksliai apskaičiuoti sumas, reikalingas visiškai atlyginti pareiškėjų patirtą žalą (*restitutio in integrum*), trukdo neaiškus žalos, atsiradusios dėl pažeidimų, pobūdis. Kuo didesnis laiko intervalas nuo pareiškėjų atleidimo iš darbo, tuo sunkiau apibrėžti žalą. Taigi Teismo nuomone, reikia nuspręsti dėl teisingo atlyginimo dydžio, tiek buvusios, tiek būsimos turtinės žalos, kuri turi būti priteista kiekvienam pareiškėjui, atžvilgiu. Tai turi nustatyti Teismas pagal savo kompetenciją, atsižvelgdamas į tai, kas teisinga (žr. pirmiau cituotą *Smith and Grady*, §§ 18 – 19).

48. Dėl pirmojo pareiškėjo Teismas pažymi, kad jam buvo sunku susirasti stabilų darbą po to, kai jis 2000 m. vasario 23 d. buvo atleistas iš darbo privačioje telekomunikacijų įmonėje. Jis nuo 2002 m. vasario 26 d. buvo bedarbis. Teismas nemano, kad turi vertinti, ar pareiškėjas yra iki šiol bedarbis dėl savo kaltės, pažymėtina, kad jo atleidimas iš darbo pagal Įstatymą lėmė dabartinius karjeros sunkumus. Iki šiol įvairūs įsidarbinimo privačiame sektoriuje apribojimai pagal ginčijamą vidaus įstatymą turi poveikį pirmajam pareiškėjui. Esant šioms aplinkybėms bei įvertinus buvusį pirmojo pareiškėjo darbo užmokestį telekomunikacijų įmonėje, kurį liudija šalių pateikti dokumentai, Teismas pirmajam pareiškėjui priteisia 35 000 EUR turtinei žalai atlyginti.

49. Antrasis pareiškėjas įsidarbino ir toliau dirbo po to, kai 2001 m. gegužės 29 d. jis buvo išbrauktas iš praktikuojančių advokatų sąrašo. Vis dėlto išlieka faktas, kad Įstatymo taikymas privertė pareiškėją ieškoti naujų ekonominės veiklos sričių, kuriose jis, kaip teisininkas, galbūt nebuvo pasirengęs dirbti. Pabrėžtina, kad pagal Įstatymą antrajam pareiškėjui iki šiol yra apribotos galimybės įsidarbinti privataus sektoriaus srityse (taip pat žr. § 48). Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir atlikus skaičiavimus, remiantis antrojo pareiškėjo buvusiu advokato uždarbiu, kurį liudija Teismui pateikti dokumentai, Teismas priteisia jam 7 500 EUR turtinei žalai atlyginti.

B. Neturtinė žala

50. Pirmasis pareiškėjas prašė 200 000 EUR kompensacijos neturtinei žalai atlyginti. Antrasis pareiškėjas prašė 100 000 EUR.

51. Vyriausybė manė, jog reikalavimai pernelyg dideli.

52. Vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas neturtinės žalos atlyginimui kiekvienam pareiškėjui priteisia po 5 000 EUR (žr. pirmiau cituotą bylą *Sidabras ir Džiautas*, §§ 75 – 78).

B. Kaštai ir išlaidos

53. Pirmasis pareiškėjas reikalavo 10 136,70 EUR bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms padengti. Antrasis pareiškėjas reikalavo 8 721 EUR.

54. Vyriausybė manė, jog reikalavimai pernelyg dideli.

55. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, kaštai ir išlaidos pagal Konvencijos 41 straipsnį nepriteisiami, nebent nustatoma, jog jie buvo realiai patirti, būtini ir protingo dydžio. Be to, bylinėjimosi išlaidos atlyginamos tik tuomet, kai jos susiję su nustatytu pažeidimu (žr. *Former King of Greece and Others v. Greece* (sprendimas dėl teisingo atlyginimo) [GC], no. 25701/94, 2002-11-28, § 105).

56. Teismas pažymi, jog abiemis pareiškėjams atstovavo tas pats advokatas A. Paškauskas, ir todėl nebūtina šiuo požiūriu priteisti atskiras kompensacijas. Be to, pabrėžtina, jog pagal Teismo teisinės pagalbos schemą pareiškėjams buvo suteikta teisinė pagalba, iš kurios 981 EUR kompensacija jau sumokėta advokatui.

57. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Teismas abiemis pareiškėjams bendrai priteisia 4 000 EUR kompensaciją teisinėms išlaidoms ir kaštams padengti (žr., *inter alia*, pirmiau cituotą sprendimą byloje *Sidabras ir Džiautas*, §§ 79 – 83).

C. Palūkanos įsipareigojimų nevykdymo atveju

58. Teismas mano, kad palūkanos įsipareigojimų nevykdymo atveju turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant 3 proc.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nustato*, jog buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis, imant jį kartu su 8 straipsniu;
2. *Nustato*, jog dėl pareiškėjų skundų pagal Konvencijos 8 straipsnį nebūtina atskirai spręsti;
3. *Nustato*, jog nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis, imant atskirai arba kartu su 14 straipsniu;

4. *Nustato*, jog:

(a) kad atsakovė Valstybė per tris mėnesius nuo datos, kai Teismo sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi sumokėti šias sumas, keičiant jas į litus pagal mokėjimo dienos kursą:

(i) 35 000 EUR (trisdešimt penkis tūkstančius eurų) pirmojo pareiškėjo turtinei žalai atlyginti;

(ii) 5 000 EUR (penkis tūkstančius eurų) pirmojo pareiškėjo neturtinei žalai atlyginti;

(iii) 7 500 EUR (septynis tūkstančius penkis šimtus eurų) antrojo pareiškėjo turtinei žalai atlyginti; (iv) 5 000 EUR (penkis tūkstančius eurų) antrojo pareiškėjo neturtinei žalai atlyginti;

(v) 4 000 EUR (keturis tūkstančius eurų) abiejų pareiškėjų teisinėms išlaidoms ir kaštams padengti;

(vi) bet koki mokėstį, kuris gali būti taikomas šioms sumoms;

(b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo turės būti mokamos paprastosios palūkanos nuo pirmiau nurodytų sumų pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą per visą uždelstą laiką, pridedant 3 proc.;

5. *Atmeta* likusius pareiškėjų skundus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir pagal Teismo reglamento 77 straipsnio 2 bei 3 dalis paskelbta raštu 2005 m. balandžio 7 d..

Vincent BERGER
Kancleris

Boštjan M. ZUPANČIČ
Pirmininkas